

Submitted: 19 November 2018; Accepted: 11 December 2018

1930'lu Yıllar Amerikan Tiyatrosunda Toplumsal Eleştiri ve Clifford Odets

Ahmet Beşe [±]

Öz

Yazın ve sanat ürünlerinin, yaratıldığı dönemde yaşanan politik, toplumsal ve ekonomik koşullardan etkilendiği yadsınamaz bir gerçektir. Amerika'da, 1930'lu yılların ekonomik dengesizlikleri, kıtlık ve sınıf ayırımı gibi 'Büyük Bunalım' (Great Depression) yıllarının olumsuz etkileri, Nazizm ve ırk ayırımı gibi sorunlar, II. Dünya Savaşı'nın doğum sancıları ve bunlara bağlı olarak toplumun değer yargılarında yaşanan radikal değişimler, dönemin özellikle genç kuşak yazar, sanatçı ve aydınlarını sistemin sorgulanması/değişmesi yönünde belirli bir politik seçenek arayışına yönlendirir. Amerika'da ortaya çıkan genç kuşak yazarlar sisteme karşı toplumsal eleştiri ve yeni bir politik hareket düşüncesinde birleşirler. Bu yazarlar arasında Clifford Odets'in yapıtları yaşadığı dönemin politik, tarihsel ve kültürel yapısını en çarpıcı biçimde yansıtmaktadır (Beşe 143-158). 1935'te yazdığı, *Waiting for Lefty*, *Awake and Sing!*, *Till the Day I Die*, *Paradise Lost* ve tek perdelik *I Can't Sleep* adlı ilk oyunlarıyla başlayan çıkışı, Odets'i bir anda Amerikan tiyatrosunun merkezine taşır. Bu çalışmanın amacı, döneminin önemli yazarı olarak Clifford Odets'in toplumsal eleştiri açısından önemine işaret etmektir.

Anahtar sözcükler: Toplumsal Eleştiri; Amerikan Tiyatrosu; Clifford Odets.

The Social Criticism and Clifford Odets in the 1930s American Theater

Abstract

Literary and art products are influenced by the political, social and economic conditions of the time they were created. The Great Depression of the 1930s in America and its negative effects such as the economic imbalances, famine and class distinction as well as problems such as Nazism and racial discrimination in the eve of the World War II and the resultant decline in the value judgments of the society lead especially young generation writers to search for a radical changes and a new political option in terms of the system. In other words, these young generation writers unite in the idea of social criticism and a new political movement against the system. Among these writers, Clifford Odets' works reflect the political, historical and cultural structure of his time in a most striking way (Beşe 143-158). His first plays written in 1935, *Waiting for Lefty*, *Awake and Sing!*, *Till the Day I Die*, *Paradise Lost* and a one act, *I Can't Sleep* carry Odets to the center of American theatre. The aim of this study is to point out the importance of Clifford Odets in terms of social criticism.

Keywords: Social Criticism; Clifford Odets; American Theater.

Giriş: Amerikan Tiyatrosunda Toplumsal Yapıtlar:

İnsanlığın evrensel mirasının önemli bir parçasını oluşturan tiyatro sanatı günümüze dek politik, tarihsel ve kültürel değerlerin yansıdığı bir sanat dalı olmuştur. Amerikan tiyatrosu da başlangıcından günümüze değin

[±] Prof. Dr. Ahmet Beşe, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı, İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum, Türkiye. E-posta: abese@atauni.edu.tr.

sahnesinde politik, tarihsel ve kültürel olayları yansıtmaktadır. Aslında başlangıcından itibaren üretilen oyunları ve ele alınan konuları incelemekle ülkede yaşanan tarihsel kesitlerin, politik ve kültürel olayların izini sürmek mümkündür. Örneğin 1776'da Amerikan Bağımsızlık Savaşı John Leacock'ın [Britanya Zulmünün Yıkılışı] *The Fall of the British Tyranny* (1776) ve Robert Munford'un [Vatanperverler] *The Patriots* (1777) adlı oyunları sahneye yansımıştır. Bu oyunlarda Amerikan değerleri yüceltilirken İngiliz baskıcılığı eleştirilmektedir. Royal Tyler'ın döneme damgasını vuran [Zıtlık] *The Contrast* (1787) adlı oyunu da (Amerikalıların samimiyeti ve dürüstlüğü ile İngilizlerin ikiyüzlülüğü gibi) aynı konuyu işleyen ilk oyun olarak dikkati çeker. John Burk'ün *The Battle of Bunker's Hill* (1797), William Dunlop'un *Andre* (1798) gibi dönemin diğer oyunlarında da Amerikalıların kahramanlık öyküleri işlenmektedir.

Amerika'da politik sanatsal gelişim açısından büyük değişim 19. yüzyıl endüstri devrimi ve sonuçları ile başlar denilebilir. 19. yüzyılın ilk yarısında Amerikan tiyatrosunda sahnelenen popüler oyunlar, sanatsal kaygılardan çok orta sınıf beğenisine yönelik, politik olarak propaganda içerikli yapıtlardır. 19. yüzyılda giderek maddeci değerlere yönelen Amerikan toplum yapısına felsefi bir yorum getirerek bireysellekle özveriyi uzlaştırmayı amaçlayan Aşkın (Transcendentalist) sanat, çeşitli biçimlerde süregelen din temelli maddeci Püriten geleneği sorgulamaktadır. Bu felsefenin önde gelen yazar ve düşünürleri Ralph Waldo Emerson ve Henry David Thoreau'nun, maddeci düzene karşı bireysel özgürlük yönünde sanat yoluyla verdikleri savaşım özellikle dikkat çekicidir. Emerson ve Thoreau'nun başlattıkları öz güven, otoriteye karşı birey hakları, pasif direniş gibi kapitalizm karşıtı görüşler daha sonra hak arayışında olan tüm grup ve organizasyonlara da ilham kaynağı olacaktır. Kapitalizmin eleştirisi bağlamında yazar ve düşünürlerin tepkileri Emerson ve Thoreau'nun Aşkın felsefesinde görülebilmektedir. 19. Yüzyılın ikinci yarısında sanayileşme ve kentleşme sonucu yaşanan zenginlik ise toplumun belirli bir kesimine yansımakta, gelirlerin adaletsiz paylaşımı sınıflar arasında uçurum oluşturmaktadır.

19. Yüzyılda farklı iş kollarını, çalışma saatlerini ve işçi ücretlerini düzenleyen yasaların yetersizliği ya da bu tür yasaların patronların istediği doğrultuda çıkarılması, işçilerin sağlıksız, ağır koşullarda güvencesiz olarak çok uzun saatler düşük ücretlerle çalıştırılması, nüfusun büyük bir kısmını oluşturan işçi sınıfını yaşam mücadelesi için direnişe zorlamaktadır. Amerika'da kapitalist sistemi sorgulayan yapıtlar dönemin ünlü yazarları William Dean Howells'in *The Rise of Silas Lapham* ve Henry James'in *The Bostonians* gibi romanlarında karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal, kültürel, ekonomik ve politik değişimlere bağlı olarak yenilenen ve geçmişin yeniden

yorumlanan boyutlarını inceleyen Amerikalı yazarlar da, toplumda iz bırakan önemli konular üzerine tarihsel bakış açıları sunarlar.

20. Yüzyıl öncesi Amerikan tiyatrosu, henüz stil ve biçim olarak İngiliz ve Avrupa tiyatro geleneğinin gölgesinde ve ele alınan konular bakımından ise toplumsal ve politik gelişmelerin etkisinde kalmıştır diyebiliriz. Endüstri ve kentleşmenin sonucunda varılan yaşamın iğrenç yanları, varışlardaki sefil yaşam ve ekonomik koşulların ağırlığı altında modern sahiplik (endüstri patronları) ve modern kölelik (işçi kesimi) gibi izleklerle, toplumsal yozlaşmanın insanlar üzerinde etkilerini ve sonuçlarını inceleyen en önemli yazarlar ve sanatçılar arasında Hamlin Garland, Stephan Crane, Theodore Dreiser ve Eugene O'Neill'i sayabiliriz. Amerika'da I. Dünya Savaşı sonrası kendilerini 'Yitik Kuşak' olarak adlandıran sanatçıların ve aydınların topluma bakışı, savaşın yıkıcı etkisiyle gelişen hiçi (nihilist) dünya görüşü, Avrupa başıboş (bohem) yaşamının etkisi ve orta sınıf değerlerinin kaybolması nedenleriyle önemli ölçüde olumsuz yönde değişim gösterir.

Toplumsal Eleştiri:

1930'lu yıllarda ele alınan ve tartışılan konular, II. Dünya Savaşı'nın ardından büyüyerek ve yeni sorunları da getirerek dünyamızı esir almıştır. II. Dünya Savaşı sonrası gelişmelere kısaca göz atacak olursak teknolojik ve bilimsel gelişmelerin yanı sıra doğanın sorumsuzca sömürülmesi, hava su ve toprakların kirlenmesi, küresel ısınma ve kimyasal silahlanma gibi gündem oluşturan çevre felaketleriyle de karşılaşırız.¹ Bookchin'e göre kapitalizmin yarattığı çevre sorunları doğayı geri dönüşü olmayan yıkımlara sürüklemiştir (Bookchin 39). Önceleri sömürünün yalnızca toplumsal sınıflar arasındaki uçurumla etkili olduğu dikkat çekerken, çevresel sorunlar, nükleer savaş tehditleri adeta hem insanlığın hem de evrenin sonunu hazırlamaktadır.

20. yüzyılda eylemsel hareketleri yönlendiren büyük ideolojilerin rehberliğinde gelişen toplumsal eleştiri, 21. yüzyılda bu ideolojilerin etkilerini yitirmelerine rağmen geçerliliğini korumaktadır. Kapitalizmin eleştirisi olarak sosyalizm her ne kadar eski gücünü yitirse de, halen kapitalizm karşısında tek alternatif sistem olarak etkisini sürdürmekte, hatta eko-sosyalizm gibi tepkilerle ortaya çıkan güncel sorunlara yanıt verebilmek amacıyla kendisini yenilemektedir. Örneğin, eko-sosyalizm, kapitalizmin doğrudan ya da dolaylı neden olduğu doğal kaynakların hızlı tüketimi, çevre krizi, kirliliğin canlı türlerini yok etmesi gibi tehditlere karşı bilinç oluşturur ve insancıl çözüm önerilerinde bulunur.

¹ II. Dünya Savaşı sonrası gelişen çevre felaketleriyle ilgili detaylı bilgi için bakınız, William Rueckert, "Literature and Ecology: An Experiment in Ecocriticism," *The Ecocriticism Reader*, Ed. Cheryl Glotfelty ve Harold Fromm, Georgia: University of Georgia Press, 1996.

Köle ticareti, çocuk istismarı, büyük savaşlar, ilkesel çöküşler ve insancıl değer kayıpları gibi olayların kapitalizmin doğuşuyla ilişkileri vardır. Avrupa'da monarşizmin ve derebeylik sisteminin çöküşüyle başlayan kapitalist ekonomik sistem, zamanla liberal sistem, serbest ticaret sistemi gibi deneyimlerle üretimi özelleştirerek piyasa ekonomisi ile gelir dağılımına yön verir. Daha çok para kazanmak için üretimi öngören kapitalist sistem, önceleri piyasanın talepleri doğrultusunda başlatılan üretime daha sonra sermaye artırmak amacıyla yön verir. Kapitalizmin değer kabul ettiği nesne paradır. Bir zamanlar insana ihtiyacı karşılığında hizmet eden doğal kaynaklar, yeraltı ve yer üstü zenginlikler, hatta ucuz işgücü anlamında insanın kendisi de bedeli biçilerek sermaye olarak kullanılabilir. Böylece yeni sömürü düzeni büyük toplumsal yıkımlara yol açar. "Her şeyin aygıtla dönüştüğü bu yeni düzende nesneleşme/şeyleşme hız kazanarak kişilerin önüne geçer. Özne-nesne, üretici-ürün, anlak-özdek birliği parçalanır. İnsan kendi elleriyle kurduğu dünya düzenine ilişkin inancını bütünüyle yitirir" (Tilbe, 2010, s. 34). Bu durum insanlık açısından felaket, insan açısından büyük düş kırıklığı, ahlaksal açıdan çöküş, doğa açısından yavaş yavaş yok oluş anlamına gelmektedir. Murray Bookchin, "Doğal çevre devasa bir fabrikaya, kent baştan sona bir Pazar yerine dönüşmüştür" (Bookchin 46) der.

Dünyamızda yaşanan kötü senaryoların kökeninde birçok neden bulunabilir. 19. yüzyılın sonunda başlayan ve 20. Yüzyılda etkili olan Endüstri devriminin etkileri ve sonuçları, I. ve II. Dünya savaşlarının var olan tüm değerleri yeniden düşündürecek ve insanlığa geri dönülemez boyutta bıraktığı yıkıcı etkileri öncelikle akla gelenlerdir. Aslında tam da bu dönemde yazar, sanatçı ve düşünürlerin geleceğe dair öngörülleri bulunmaktadır. 1930'lu yıllarda Amerikan tiyatrosunda toplumsal olayları değerlendiren ve çözüm önerileri getirerek toplumsal eleştiri oluşturan önemli yazarlardan birisi Clifford Odets'dir.

Clifford Odets

İki Dünya Savaşı arasında yaşanan olayların yanı sıra 1929 yılına gelindiğinde Amerikan Borsasının çöküşü (Stock Market Crash) ve ardından 1930'lu yıllara damgasını vuran 'Büyük Bunalım' (Great Depression), geniş kitleleri açlık ve sefaletle karşılaştırmıştır. Bu yıllarda ortaya çıkan özellikle genç kuşak yazar, sanatçı ve düşünürler devrimci bir ruhla Kapitalist rejimin yıkılması yönünde öncülük ederler. Bu amaçla ortaya çıkan Kolektif Tiyatro (Theatre Collective), İşçilerin Laboratuvar Tiyatrosu (WLT, The Worker's Laboratory Theatre), Birlik Tiyatrosu (Theatre Union) gibi tiyatro grupları kapitalist düzenin değişmesi yönünde devrimci ülkülerle oyunlar

sahnelerler. Bu gruplar içerisinde sesini geniş kitlelere duyurabilen en önemli grup ise Clifford Odets'in de üyesi olduğu Grup Tiyatrosu (the Group Theatre)'dur. Toplumsal eleştiri amacı güden gruplar, döneme damgalarını vurmuştur diyebiliriz.

Michael Walzer toplumsal eleştiri alanı için, sisteme karşı “muhalafet bölgesidir” (Walzer xii) der. Gerçekten de bir yazarın toplumsal eleştirmen olabilmesi için yerleşik yapıya mesafeli olması gerekir. Walzer'e göre ideal toplumsal eleştirmen hem toplumun bir parçası, toplumun uzağında değil bizzat ona bağlı ve onunla beraber olmalıdır hem de bir adım geri atmalı, [sistemle olan] bağlarını kesmeli, toplumuna uzak bir gezegenden gelen misafir gibi bakabilmeli ve toplumda neyin yanlış olduğunu okura tarafsızca ve doğru bilgi ile sunmalıdır (Walzer xii).

Yapıtlarında toplumsal eleştiriye yönelen 1930'lu yılların Amerikan tiyatro yazarları, içinde yaşadıkları topluma sıkı sıkıya bağlı, toplum üzerine düşünce üretmeyi amaçlayan ve bu uğurda her türlü zorluğu göze alarak çaba gösteren kişilerdir. Toplumsal sorunları sahneye taşıyan bu genç kuşak yazarlar “toplumda yaşanan gerilimlere çözüm yolları bulmaya çalışıyor ve bu süreçte ne kadar aşırı ya da kabul görebileceğine bakılmaksızın çözüm olabilecek gibi görünen her düşünce biçimini değerlendiriyorlardı” (Clurman 113). Amerikan tiyatrosunda bu tür yazarlar içerisinde ilk akla gelen öncü isimlerin başında Clifford Odets gelmektedir. Amerikan tiyatrosunda toplumsal eleştiri ve 1930'lu yılların ruhunu yansıtan sınırlar içinde *Waiting for Lefty*, *Awake and Sing!* ve *Paradise Lost* Odets'in ilk yapıtları arasındadır. Her ne kadar yazarın tüm oyunlarında ve film senaryolarında kapitalist ekonomik sistemin karakterler üzerinde baskısı önemli yer tutsa da, ilk oyunları dönemin tiyatrosunda adeta yıldırım etkisi göstermiştir.

Dönemin en önemli tiyatro grubu sayılan ve Clifford Odets'inde üyesi olduğu 'Group Tiyatrosu' 1931'de kurulur. Bir çığ gibi büyüyen işçi tiyatroları (workers' theatre) ülkenin her yerinde gruplar kurarak kışkırtıcı propaganda tekniğinde grev yanlısı oyunlar sahneler. Bu tiyatro gruplarının amaçladığı hedef kitle, emekçi sınıfı; oyunlarda ele alınan başlıca konular, işçi sorunları, sınıf (işçi/burjuva) çatışması, eşitsizlik, kapitalist düzene karşı dayanışma, Marksist öğretinin benimsetilmesi ve eyleme çağrıdır. Yazar sanatçı ve aydınların, toplumda gözlemedikleri haksızlık, eşitsizlik ve adaletsizliklere karşı çılgınlıklarını duyurmaya çalıştığı bu dönemde, savaşın etkileri ve ekonomik kriz, insancıl olan tüm değerleri değişime uğratarak insanları yalnızlığa, boşluğa ve umutsuzluğa sürükler. Ekonomideki bozukluklar siyasete, siyasetteki bozukluklar topluma yansır. Böyle bir dönemde sanatsal kaygılardan çok insanın çilesi en çarpıcı yöntemle vurgulanmalıdır düşüncesi benimsenir. Sonuçta “sanat sanat içindir” felsefesi, yerini sanat,

toplumsal eleştiri alanıdır görüşüne bırakır. 1930'ların genç kuşak devrimci oyun yazarlarından olan Odets de, 1935'te sahnelediği ilk oyunlarında bu görüşü benimsemiştir (Beşe 143-158).

Clifford Odets'in ilk oyunu sayılan ve önce Amerika'da sonrasında dünya çapında etki yaratan *Waiting for Lefty* 5 Ocak 1935'te New York Civic Repertory Theatre'da sahnelenir. 1934 yılında gerçekleşen New York taksi sürücülerinin grevini ele alan oyunun sahnesi, taksi sürücülerinin birliğinin salonunda geçmektedir. Oyun işçi komitesi üyelerinin, arkadaşlarına greve gitme gerekliliğini anlatması üzerine 5 Bölüm (episod)'den oluşmaktadır. Komitenin sözcüsü olan Lefty Costello beklenmektedir. Oyunun sonunda Lefty'nin öldüğü/öldürüldüğü haberi gelir ve Agate'nin etkileyici konuşmasıyla işçilerin birliği sağlanarak greve gitme kararı alınır. Oyunun tüm bölümlerinde kapitalizmin yıkıcı etkileri görülebilmekte, yazarın kullandığı renkler ve isimler sembolik anlam taşımaktadır. Örneğin Harry Fatt, purosusu ve patronların tarafında oluşuyla kapitalizmi temsil eder. Genelde işlenen konular, işçi sınıfının dürüstlük, insancıl değer yargıları, eşitlik, kardeşlik ve barış yanında yer alması karşısında kapitalizmin hedefe ulaşmak için her yolu mubah sayan, insan yaşamını önemsemeyen, baskıcı yönleri üzerinedir. Bunların yanı sıra oyun, bölümlerden (episodlar) oluşmasıyla, aynı sahne düzeninde sunulmasıyla, yalın ve açık bir anlatım biçimi ile kışkırtıcı propaganda (agitation propaganda) türüne yakınlık gösterir. Ancak *Waiting for Lefty*'i tipik bir kışkırtıcı propaganda (agit-prop) oyun olarak ele almak yanlış olur. Oyun, işçi sınıfı ve kapitalizm sorunları dışında çok daha derin anlamı ve sanatsal yanlarıyla toplumsal eleştiri alanına hitap etmektedir.

Kışkırtıcı propaganda türü oyunlarda ele alınan konu güncel toplumsal bir soruna işaret eder ve acil çözüm yolu önerir. Hâlbuki 1934 yılında gerçekleşen taksi sürücülerinin grevi artık etkisini yitirmiş bir konudur. Oyunun mekânı taksi sürücülerinin birliğinin salonu olsa da her bölümde geriye dönüş (flashback) tekniği ile sanatsal anlatım sağlanır. Bölümlerde karşımıza çıkan karakterler de sıradan tipler değildir. Örneğin ilk Bölüm (episod) olan 'Joe ve Edna'da Joe, greve gitme konusunda onayı karısı Edna'dan alır. Joe, değişim ve dönüşüm göstermekle tip olma özelliğinden çok karakter özelliği yansıtır. Diğer bölümlerde de karakterlerin benzer karar değişimleri dikkat çekmektedir. Bütün bölümlerde taksi sürücülerinin greve gitme nedenleri anlatılsa da aslında her bölümün ayrı bir öyküsü vardır. Böylece Odets, her bölümde toplumsal sorunların farklı yönlerine vurgu yapmaktadır. Bu yönüyle oyun, her alanda çalışan ve dürüst kazanç sağlamak için uğraş veren bütün emekçilere hitap eder. Çalışanları sömürerek haksız kazanç sağlayan patronların/baronların ve onların tarafında duran basının, kurumların ve iktidarın kurbanı durumuna düşen tüm emekçi sınıfının protestosunu

sahneler. Bu nedenlerle oyun, dönemin diğer endüstri alanlarındaki işçileri ve tiyatro grupları tarafından benimsenmiş ve sürekli sahnelenmiştir.

Waiting for Lefty, dönemin işsizlik, işçi sorunları, eşitsizlik, sömürü ve haksız kazanç, adaletsizlik, ırkçılık gibi toplumsal sorunlarını doğrudan ele alan bir oyundur. Hatta Odets, “işçi sınıfının dışında kişileri de oyuna dâhil ederek hem açlık ve sefaleti hem de haksızlığa ve düş kırıklığına uğrayan orta sınıf çalışanları ele alır ve böylece toplumun değişik katmanlarında bulunan insanların aynı toplumsal kurumlardan, [kapitalist] iş yaşamı ve iktidardan çektiği sorunları yansıtır.” (Reynolds 16). *Waiting for Lefty* farklı toplumsal sorunlara yaklaşım göstererek izleyiciye hem toplumsal eleştiri sunan hem de sanatsal yapısıyla bir oyun izleme keyfi yaşatan bir oyundur. İşte tam da bu özellikleri nedeniyle kışkırtıcı propaganda türünü aşar ve toplumsal eleştiri sınıflamasına uygun bir oyun olma özelliği yansıtır.

Odets, toplumsal eleştiri üzerine temellendirdiği *Awake and Sing!*'de, vermek istediği mesajları izleyiciye sanatsal olarak da sunabilmek ve istediği vurguyu yapabilmek amacındadır. Amerika'da, 1930'daki Büyük Bunalım yıllarını konu alan ve toplumsal eleştiri üzerine yapılandırılan *Awake and Sing!*, Berger ailesi yoluyla dönemin siyasal, toplumsal ve ekonomik sorunlarını yansıtır. Berger ailesi, anne Bessie Berger, baba Myron, dede Jacob ve çocuklar Ralph ve Hennie'den oluşan Yahudi kökenli bir çekirdek ailedir. Anne Bessie Berger, aileyi yöneten, mutlak amaç olarak maddi açıdan başarılı olma düşüncesine kapılan, fakat diğer hiçbir aile bireyinin istek ve düşüncelerini önemsemeksizin hareket eden baskın kişiliktir. Eşi Myron ve babası Jacob, Bessie'nin bu baskın kişiliği altında aile içi otoriteleri zayıf karakterlerdir. Çocuklar, Ralph ve Hennie ise hangi yöne ilerleyeceklerini bilemeden, kendi yollarını çizmeye çalışan diğer iki aile bireyidir. Oyunun ilk perdesinde dede Jacob dışında, Berger aile üyelerinin tümü, annenin öncülüğünü yaptığı paraya dayalı yaşam felsefesini benimseyen kayıp kişilikler olarak dikkati çekerler. New York'un kenar semtlerinden Bronx'da küçük bir apartman dairesinde yaşayan “Berger ailesi fiziksel bir dünyaya olduğu kadar psikolojik bir dünyaya da hapsedilmiştir” (Bigsby 167).

Awake and Sing!'de verilen en önemli toplumsal mesajlardan birisi temel insani değerlerin yok oluşu ve Amerikan çıkarıcılığına kurban edilışıdır. Berger aile bireylerinin her biri aile uyumunu kaybetmiş, kişisel özgürlük alanını yitirmiş, ahlaksal değerlerden yoksunlaşarak kent yaşamının ürünü/kurbanı durumuna düşmüştür. Dede Jacob'un komünizme olan inancı ne bilgi donanımı ne de eylem açısından destek bulmayan bir fantezidir. Ralph'in kişisel özgürlük arayışı da herhangi bir ideolojik temele dayanmaz. Hennie ve Moe'nun Amerika'yı terk ederek Küba'ya gitme kararları mevcut düzene başkaldırı gibi görünse de, bu durum yeni bir

yaşam biçimine adım atmak ve değişim arzularından çok sonu belli olmayan bir geleceğe doğru risk almak olarak sunulur. Bu sunum, Odets'in toplumsal oyunlar bağlamında bir başkaldırıyı mı yoksa bireysel isyan durumunu mu yansıttığı sorusunu akla getirir. Her iki durumda da oyun, Bigsby'nin yorumuyla "derinden kötümser" (172) bir tablo ortaya çıkarır.

Awake and Sing!'de Odets, aile bireyleri arasında ilişkileri yok eden baskılar üzerinde durmaktadır. Bu baskıların başında ise kent yaşamına tutunmak ve maddi başarıya ulaşmak ülküsü gelir. Oyunda ele alınan beklentilerin gerçekleşmemesi, düş kırıklıkları ve tahammülün tükenişi sonucu hem bireysel hem de toplumsal çöküş değerlendirilmektedir. Bigsby'e göre "Amerikan mitolojisinin merkezinde olan aile, çöküntünün kaynağı olmasa bile bu çöküşün en önemli göstergesidir." (170). Odets, *Paradise Lost* adlı oyununda bu kez Amerikan iş yaşamı çerçevesinde benzer bir temayı işlemektedir. Oyun, *Awake and Sing!*'de sunulan mesajların daha geniş açıdan toplumsal yansıması sayılabilir.

Paradise Lost, Leo ve Clare Gordon'un evinde geçmektedir. Gordon apartmanında tüm karakterler mutsuz, imkânsız düşler peşinde ve çöküş içindedir. *Paradise Lost*, bir zamanlar düşler ülkesi olan Amerika'nın toplumsal ve ahlaksal çöküş yaşaması sonucu artık düş kırıklıkları, ahlaksal değerlerin yitirilmesi ve yıkıma uğramış insanların öyküsünü anlatır. Oyunun başkarakterleri orta sınıf esnafılık yapan Leo ve Sam Katz'dır. Sam, Leo'nun tasarımlarını yaptığı çantaları üretir ve dükkânlarında satışa sunarlar. Bunalım yıllarının maddi baskıları sonucunda Sam, ortağını gizlice dolandırmaktadır. Ancak bu bile yeterli olmayınca Leo'ya dükkânı yakacak birini bulmayı ve böylece sigortadan para almayı önerir. Sam'in işçilere karşı da haksız ve adaletsiz tutumu çalışanları isyana sürükler. Öte yandan olimpiyatlarda koşu sporcusu olan Leo'nun oğlu Ben, sporculuğun kendisine yeterli para kazandırmayacağı düşüncesiyle çeteye girer ve bir çatışmada polis tarafından öldürülür. Leo'nun diğer çocukları da benzer durumdadır. Bigsby bu durumu, ülkenin kuruluş yıllarını kastederek "başlangıçta kurulan Amerikan idealizminin çıkarıcılığa dönüşü" (174) olarak yorumlar. Oyunda karakterler toplumsal sorumluluk almayı yanılısamaya tercih ederler.

Sonuç:

Odets'in hemen bütün oyunlarında karakterler, ekonomik sistemin parçası durumundadır. Bazen sistemle savaşıyor, bazen içinde olan ama hep sistemin gücünün yansıdığı insanlardır. Odets'in hem *Awake and Sing!* hem de *Paradise Lost* oyunlarında ısrarla vurguladığı mesaj gerçek olmayacak düşlerden ve fantezilerden vazgeçme gerekliliğidir diyebiliriz. Yazar her iki oyunda da daha anlamlı bir dünya için bireylerin içinde yaşadıkları topluma

ilgili ve sorumluluk alması gerektiğini vurgular. Toplumsal gelişmenin/ değişimin ancak bu yolla gerçekleşebileceği ümidini taşır. Bir başka deyişle Odets, toplumsal gelişimin bireysel sorumluluktan geçtiğine inanır. Odets'in başarısının temelinde 1930'lu yılların Amerikan sahnesini iyi betimlemesi, geniş kitlelerdeki kültürel değişimi yansıtması, kapitalizmin tüketim çılgınlığını, Amerikan idealizminin çöküşünü, Amerikan solunun düşlerini algılaması yatar. Dolayısıyla ilk yapıtların hızlı başarı nedeni, yazıldığı dönemi ve süreci iyi yansıtmasındandır. Ancak 1930'lu yıllarda Amerika'nın popüler devrimci oyun yazarı olarak kazandığı ün 1940'lı yıllarda Amerikan solunun düşüşüyle birlikte zayıflar. Daha sonra kendi yaşamına benzer bir öykü olan *Golden Boy* adlı oyununda bu dönemi sahneler.

Kaynakça

- Beşe, A. (2006). "Clifford Odets'in *Awake and Sing!* Adlı Yapıtına Oluşumsal Yapısalcı Bir Yaklaşım," KKEFD, Sayı 14, Erzurum.
- Biggsby, C.W.E. (1989). *A Critical Introduction to Twentieth Century American Drama*. (Vol I). Cambridge: Cambridge University Press,.
- Bookchin, M. (1996). *Ekolojik bir Toplumla Doğru*. (Çev. Abdullah Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Clurman, H. (1954). *The Fervent Years*. New York: Hill and Wang.
- Herr, C. J. (2003). *Clifford Odets and American Political Theatre*. Westport: Praeger Pub.
- Reynolds, R. C. (1986). *Stage Left: The Development of the American Social Drama in the Thirties*. New York: The Whitston Publication Company.
- Tilbe, A. (2010). Georges Lukacs ve Lucien Goldmann'ın Yaklaşımıyla Fransız Yazınında Kişi Sorunsalı (Bildiri). Ertuğrul İŞLER ve Ark. (Ed). Pamukkale Üniversitesi, Uluslararası BAKEA – Batı Kültürü ve Edebiyatları Araştırmaları Sempozyumu, (7-8-9 Ekim 2009). *Batı Edebiyatında Kahraman*. nu., 17. (ss. 27-36). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Yayınları.
- Walzer, M. (2002). *The Company of Critics*. New York: Basic Books.

Extended Abstract:

The Social Criticism and Clifford Odets in the 1930s American Theater

Social drama and social criticism were so influential in the 1930's (Great Depression years) in America. American dramatists of the 1930s turned to social criticism in their works, and the Workers' Theatre Groups, Leftist Theatres all around the country staged agitation-propaganda (agit-prop) plays all around the country. The main issues discussed in these Groups were the problems of working class, inequality, the conflict with capitalist order, the adoption of Marxist doctrine and call for action. They were closely connected with the society they live in, aiming to produce thoughts on the society, finding solutions to the social ills and struggling with every challenge. Clifford Odets was one of the first playwrights to discover such influence in his plays. He produced five plays in 1935: *Waiting for Lefty*, *Till the Day I Die*, *Awake and Sing!*, *Paradise Lost*, and a one act, *I Can't Sleep*. Three of these five plays *Waiting for Lefty*, *Till the Day I Die*, *Awake and Sing!*, *Paradise Lost* achieved a great interest and thus commercial success on Broadway. The purpose of this paper is to examine Odets as a social critique through these three plays in terms of social criticism.

Odets' success mainly stems from his new point of view on social issues. His plays deal with such issues as criticism of capitalism, inequalities and injustices in the society as well as fears, illusions and contradictions of the working and lower middle classes. What makes him distinctive among his contemporaries is his role as both an artist and social *dramatist*. Michael Walzer asserts that the field of social criticism is "contested territory" (xii) and Clifford Odets is one of the leading names in American theatre within this territory. His first play, *Waiting for Lefty* directly addresses the social problems of the period such as unemployment, worker problems, inequality as well as exploitation, unfair gain, injustice and racism. Odets takes the problems of people in different classes of society into consideration and their suffering by the same social institutions and capitalist order. One of the most important social messages given in *Awake and Sing!* is the destruction of human values and the sacrifice by American pragmatism. Odets examines the failure of the characters to fulfill their expectations and the result is both individual and social frustration and exhaustion. Odets' message which he insisted in both *Awake and Sing!* and *Paradise Lost* is similar, the necessity of giving up dreams and fantasies that will not be real. In both plays, the author emphasizes that individuals should take responsibility for the society in which they live in. Odets believes that the social development/change can only be realized by taking individual responsibility of the society. The basis of his success lies in his portrayal of the American stage of the 1930s, his reflection of the cultural change in large masses, the consumption frenzy of capitalism, the collapse of American idealism, and the perception of the dreams of the American left.

